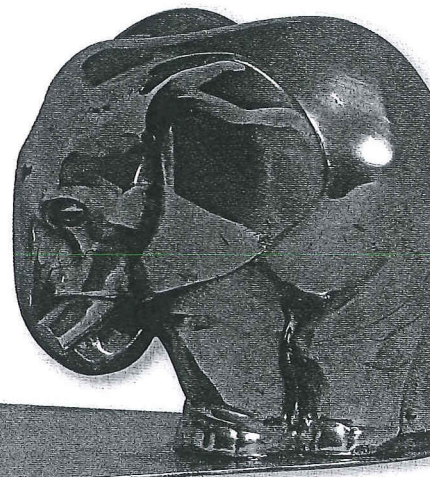
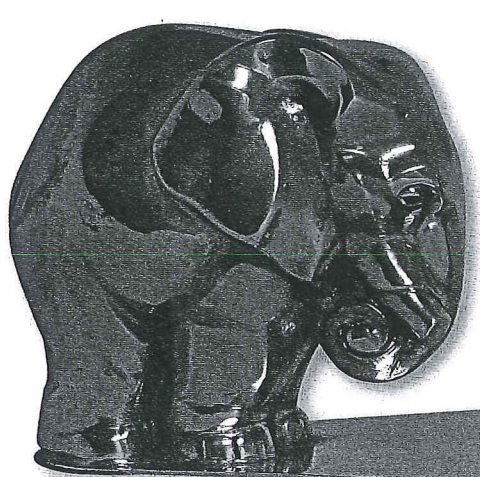

Tin van Gero

Michel Didier

Ooit had bijna elk Nederlands gezin wel een product van Gero in huis. Vaak in de vorm van een bestek, maar Gero maakte werkelijk alle denkbare huishoudelijke voorwerpen in zilver, nikkel en tin: van kroketschap tot boekensteun. Daarvoor had de Zeister firma ontwerpers in dienst, van wie er verschillende sierkunstenaar genoemd kunnen worden. Het was vooral in tin dat Gero in de periode 1920-40 de mooiste resultaten bereikte.

Bij de oprichting van Gero in 1910 stond het vast dat de firma gebruiks-zilver zou maken dat voor elke Nederlander bereikbaar was. In Nederland bestond toen alleen keur-zilver, wat veel te kostbaar was voor middeninkomens. Verzilverd bestek kwam slechts uit het buitenland. Gero, opgericht als 'Eerste Nederlandse Fabriek van Nieuw Zilverenwerken, voorheen M.J. Gerritsen & Co.' en sinds 1918 Gero-fabriek, produceerde 'nieuw-zilver', dat wil zeggen alpaca of nikkelzilver (een legering van nikkel, koper en zink), ook bekend als hotelzilver.

Na de Eerste Wereldoorlog ging het de fabriek voor de wind en opende zij verkoopkantoren in diverse buitenlandse steden. In Kopenhagen was in 1922 zelfs een Gero-fabriek opgericht, die in 1933 als gevolg van de crisis geliquideerd moest worden. Daardoor kwam Georg Nilsson naar Zeist en werd de topontwerper van Gero.

Gero sloeg in de jaren twintig zijn vleugels uit en probeerde allerlei terrein in te nemen. Behalve Gero-alpaca en Gero-zilver (verzilverd alpaca) werd Gero-tin gebruikt, een legering van 93% tin, 5% antimoon en 2% koper. Dit zogeheten siertin, harder dan zuiver tin, kon voor van alles worden gebruikt, van serviezen tot beeldhouwwerkjes. Tin is niet giftig en makkelijk te produceren, omdat er maar één bewerking overheen gaat (forceren), wat enorm scheelt in de arbeidskosten. Gero gebruikte de beste kwaliteit tin, Banka en Billiton.

Kunst in industrie

Al rond 1900 wierpen Nederlandse kunstenaars zich op vormgeving, vooral geëntameerd door de architect H.P. Berlage; net als hun collega's van art nouveau, Jugendstil en Wiener Werkstätte wilden zij het dagelijks leven verbeteren door verfraaiing.

BOEKENSTEUNEN,
GEORG NILSSON, 1925-30

Art Nouveau > Art Deco

SCHENKKURK PELIKAAN,

GEORG NILSSON, 1925-34

Een goed product moest goed vormgegeven zijn. De schitterendste objecten werden gemaakt, maar die waren slechts door weinigen te bekostigen.

De Eerste Wereldoorlog bracht een en ander in een stroomversnelling. Door het tekort aan grondstoffen en halffabrikaten richtten fabrikanten de blik op Nederlandse producten. In 1915 werd de Vereniging Nederlandsch Fabrikaat (VNF) opgericht, die tot doel had 'de bevordering der belangstelling in de Nederlandsche Nijverheid en van het gebruik en de vervaardiging van Nederlandsche waren'. Direct gevolg van de oprichting was de instelling van de Jaarbeurs in Utrecht in 1917. Gero was lid van de VNF en exposeerde altijd in de Jaarbeurs.

Gero was ook lid van de in 1924 opgerichte Nederlandsche Bond voor Kunst in Industrie (BKI), een hooggestemd idealistische organisatie die de aanwending van kunstenaars bij de vormgeving van industriële producten voorstond. De BKI was een initiatief van de roemruchte ontwerper Willem Penaat, die er verschillende fabrikanten bij betrok, waaronder de glasfabriek Leerdam.

Gero maakte toen al wel gebruik van de diensten van Chris van der Hoef, de bekendste ontwerper van het bedrijf. Aanvankelijk vervaardigde hij reclamewerk, maar al snel ontwierp hij de wonderlijkste producten, die de uitvoerders soms tot wanhoop brachten en relatief duur waren, maar Gero beschouwde artistieke ontwerpen goed voor het imago van het bedrijf.

In respectievelijk 1929 en 1930 zijn de eveneens bekende ontwerpers A.D. Copier en Jan Eisenloeffel korte tijd betrokken geweest bij Gero-producten, maar hun bijdragen zijn beperkt gebleven, terwijl Van der Hoef een sterk stempel op de productie drukte. Na zijn voortijdige dood in 1933 gebruikte Gero vrijwel geen sierkunstenaars meer voor haar ontwerpen. Alleen de beeldhouwer Gerrit van der Veen werd ingehuurd voor een geboortepel voor prinses Beatrix in 1938 en Cris Agterberg maakte een zilveren bokaal in Amsterdamse-Schoolstijl, die echter mogelijk al rond 1925 is ontworpen.

Chris van der Hoef

Gero had een paar ontwerpers in vaste dienst, met name Georg Nilsson en Theodorus Hooft, maar de meeste op freelance-basis: Rinze Hamstra, G. H. Lantman, Copier, Eisenloeffel en natuurlijk Van der Hoef.

Chris van der Hoef (1875-1933) heeft, na zijn leertijd bij de beeldhouwer Lambertus Zijl, als sierkunstenaar voor uiteenlopende, vaak beroemde bedrijven gewerkt: tot 1903 bij de interieurwinkels 't Binnenhuis' en 'De Woning', de Amsterdamse faience-fabriek Amstelhoek (1894-1903), Plateelbakkerij Haga (1904-1907), Plateelbakkerij Zuid-Holland te Gouda (Plazuid), aardewerkfabriek De Sphinx in Maastricht, bronzen en zilveren herdenkingspenningen voor Van Kempen en Begeer en van 1923 tot zijn dood voor Gero in Zeist.

In 1923 ontwierp Van der Hoef voor Gero een tinnen herinneringsbord ter gelegenheid van het zilveren regeringsjubileum van koningin Wilhelmina, het eerste in een lange reeks herinneringsborden. Een jaar later werden zijn ontwerpen in het Utrechts Dagblad geprezen, naar aanleiding van de tiende Jaarbeurs: 'In het tin treffen bijzonderlijk de modellen die Van der Hoef voor deze fabriek heeft ontworpen: krachtig van lijn, nobel van houding'.

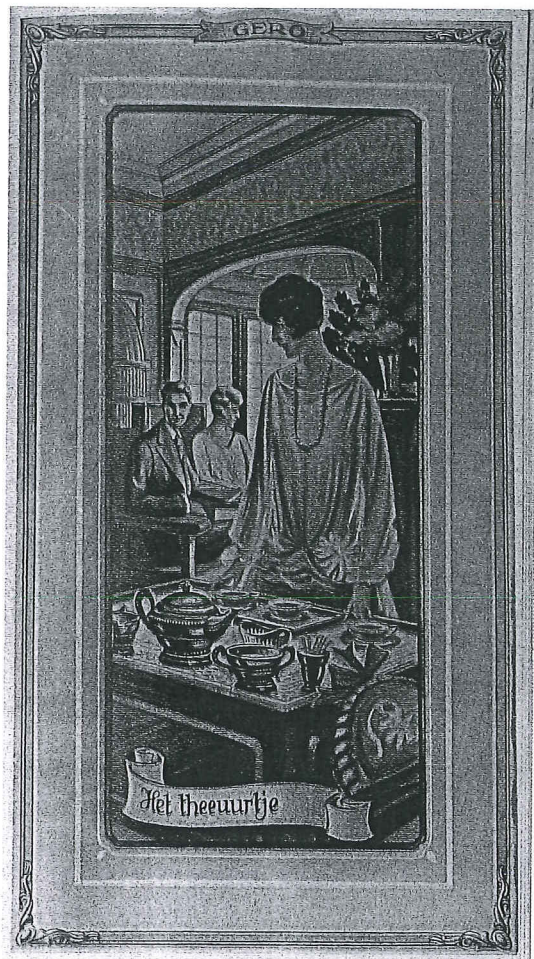
In de tien jaar dat Van der Hoef werkzaam was voor Gero ontwierp hij tabakspotten, theeserviezen, bloemenvazen, kandelaars, cactuspotten, asbakken, boekensteunen in diervorm en dierfiguren, die echter maar kort in productie zijn geweest omdat ze zo bewerkelijk waren.

Bij de aardewerkfabrieken waar Van der Hoef voor werkte waren zijn dierfiguren succesvoller. De uil die hij in 1928 voor Plazuid maakte; lijkt verrassend veel op de tinnen uil en de boekensteun voor Gero enige tijd later.

De enigszins hoekige dierfiguren van Van der Hoef staan ver af van de overwegend geometrische ontwerpen die hij voor Gero maakte. Hij gebruikte een herkenbare stileringswijze die sterk verwant is aan die van de Amsterdamse School van begin jaren twintig: gladde, ronde vormen met bolletjes, karteltjes en streepjes, wat je de Nederlandse variant van de art deco zou kunnen noemen. Zijn bolvormige theeservies was gemakkelijk industrieel te vervaardigen en tot 1950 verkrijgbaar.

Na Van der Hoefs dood in 1933 werd een aantal van zijn ontwerpen 'voortgezet' door de chefmetallurg Theodorus Hooft. Hooft was als scheikundige in dienst gekomen van Gero, maar de bedrijfsleiding had hem opgedragen tinontwerpen te maken, omdat zij vond dat Van der Hoef te weinig rekening hield met

de technische eisen. Naast zeer strakke ontwerpen die makkelijk te produceren waren, plagieerde hij ook ontwerpen van Van der Hoef met kleine wijzigingen, zodat Van der Hoefs ontwerp voortaan met zijn monogram kon worden gesierd.

Georg Nilsson

Georg Nilsson werd in Kopenhagen opgeleid door de zilversmid Georg Jensen, een van de belangrijkste zilversmeden van Denemarken. Hij maakte eveneens geometrische ontwerpen, na een aanvankelijke periode van voornamelijk bloem- en dierornamenten. Kenmerkend voor Jensen en voor Nilssons Gero-ontwerpen zijn de gehamerde oppervlakken en de ornamenten in de vorm van guirlandes en vruchtentrossen die oren, poten en knoppen sieren. In 1925 is Nilsson 'fabriksleder' voor Gero Kopenhagen en waarschijnlijk hoofdontwerper. In 1933 vestigt hij zich met zijn gezin in Zeist. Hij neemt al zijn modellen voor Gero-fabrieken mee. Ook na zijn pensionering in 1957 werden nog ontwerpen van Nilsson geproduceerd door Gero.

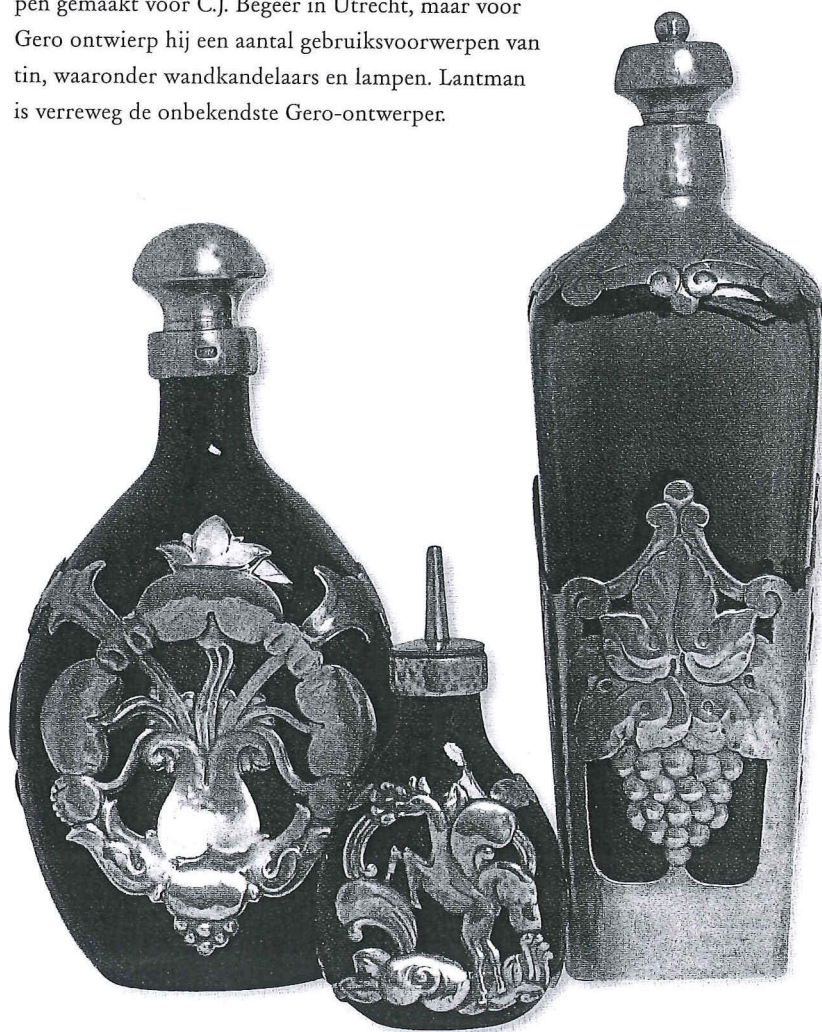
In de jaren twintig maakt Nilsson ontwerpen als een tabakspot met een rokende boeddha als knop en een asbak met een putto. In de jaren dertig blijkt Nilsson beïnvloed door de esthetiek van het functionalisme. Een typisch Nilsson-ontwerp is de vloedrukker uit de jaren dertig, gemaakt van gehamerd tin, met als greep twee sierlijke dolfijnen. De extreem strakke schalen uit dezelfde tijd spelen in op een heel andere behoefte aan ornament.

Hamstra en Lantman

De Gero-ontwerpers ontwierpen in allerlei materialen; slechts twee van hen hebben zich tot tin beperkt, namelijk Rinze Hamstra en G.H. Lantman. De Amstelveense edelsmid George Henri Lantman (1875-1932) was van 1914 tot zijn dood docent aan de Teekenschool voor Kunstambachten in Amsterdam, zodat hij zich kon veroorloven freelance-opdrachten voor Gero te doen. Voorheen had hij enkele ontwerpen gemaakt voor C.J. Begeer in Utrecht, maar voor Gero ontwierp hij een aantal gebruiksvoorwerpen van tin, waaronder wandkandelaars en lampen. Lantman is verreweg de onbekendste Gero-ontwerper.

< BLADZIJDE UIT GERO-
CATALOGUS, 1928,
RINZE HAMSTRA

DRANKFLESSEN,
GEORG NILSSON, 1925-34

Art Nouveau > Art Deco

Gebruikte literatuur:

Rosalie van Egmond, Gero.
Zilver voor het volk, Rotterdam (OIO publishers) 2002.
Met dank aan Ima Lampe en
Roel Allertz, Hilversum.
Hun webstek
www.oudgeromuseum.nl gaat
rond juni in de lucht.

De Amsterdammer Rinze Hamstra (1895-1974) begon zijn loopbaan bij Gero als graficus. Aan de Quellinusschool opgeleid door onder anderen Antoon Derkinderen en Richard Roland Holst wist hij wat toegepaste kunst was en werkte hij vanaf 1918 voornamelijk in opdracht van onder meer Van Gelder, de Amsterdamse Bank, de Koninklijke Lloyd, de Staatsmijnen, het Handelsblad en de Twentse Bank. Voor Gero ontwierp Hamstra praktisch alle gebruiksgrafiek, dus reclamefolders, -borden en -boekjes, catalogi, affiches, etalages en een vijfstuk voor het 25-jarig bestaan van Gero in 1937. De vier rijzige, ranke vrouwen op het middenpaneel zijn allegorieën van de vier verschillende metalen die Gero gebruikte: de middelste twee de twee soorten zilver, ijzig en afstandelijk; de linker, met schort voor, het huishoudelijke Zilmeta en de rechter, de meest zinnelijke, in een rode jurk, het Gero-tin, dat vooral voor luxe voorwerpen werd gebruikt.

In 1937 kwam Hamstra in vaste dienst bij Gero en verhuisde met zijn gezin naar Zeist. Vanaf toen ontwierp hij ook tinnen artikelen. Zijn ontwerpen kunnen behoudend genoemd worden, maar wel strak geometrisch en gekenmerkt door inspringende ribbels, spiraalvormen die de schaal of vaas verbinden met de voet en paraboolvormen die ontleend lijken aan de Amsterdamse School.

Hamstra schreef ook nog eens regelmatig voor het bedrijfsblad *Onder de Toren* over eetgewoonten, organiseerde tentoonstellingen in het bedrijf ('De vork in de steel') en ontwierp omslagen voor feestprogramma's.

Aardewerk en glas

In de jaren dertig zocht Gero de samenwerking met andere bedrijven. Met Plateelbakkerij Zuid-Holland bestond al langer een goede relatie; de twee firma's stonden vanaf 1917 naast elkaar op de Jaarbeurs, maar toen Gero met een aardewerkfabriek wilde samenwerken, viel de keus waarschijnlijk op Plazuid omdat Chris van der Hoef daar ook voor werkte. Gero maakte tussen 1930 en 1933 tinnen versieringen voor bestaande ontwerpen van Plazuid, zoals kragen, dek-sels, stoppen en hengsels.

De verkopen vielen flink tegen, ongetwijfeld vanwege de enorme kosten voor de consument: een asbak van Plazuid kostte een gulden of vier, maar met kraag van Gero meteen twaalf gulden.

Op eenzelfde ongelukkige manier verliep de samenwerking met Glasfabriek Leerdam, hoewel het beroemde en ontegenzeggelijk fraaie ontwerpen heeft opgeleverd: likeurstellen, waterstellen, bowlstellen, zuurstellen, olie- en azijnstellen en vazen, alle voorzien van tinnen of verzilverde monturen.

In 1925 stonden beide firma's in dezelfde ruimte van de BKI-tentoonstelling in Haarlem, Leerdam als lid en Gero als aspirant-lid. In de jaren 1930-33 bracht Gero achttien modellen van Copier uit, waarvan sommige geheel zilver en andere in glas, voorzien van verzilverd montuur.

Het einde

Gero produceerde tinnen artikelen tot 1942. Tijdens de Tweede Wereldoorlog moest de fabriek overschakelen op andere producten, de bezetter ten nutte. Uiteindelijk werd de fabriek in Zeist zwaar beschadigd door geallieerde bommen, waarbij het gehele archief verloren ging. In 1945 werd alles weer opgebouwd en ging de productie van start met vele nieuwe ontwerpen. Ook tin werd weer gebruikt, maar de kwaliteit van dit zogeheten 'engeltjestin' (want gemerkt met twee engeltjes) kon niet meer tippen aan de vooroorlogse.

Van de 4500 à 5000 artikelen die Gero naar schatting in zijn bestaan heeft uitgebracht waren er vele van tin. Gero stopte de fabricage van tinnen producten op 1 januari 1955; het was niet de moeite om nieuwe modellen te ontwikkelen. Voortaan zou het bedrijf zich voornamelijk op bestekken richten. <

FRUITSCHAAL,

CHRIS VAN DER HOEF,
1925-34

